

TRACTATUS DE FIDE

PARS SECUNDA MORALIS.

PROOEMIUM.

Unaquæque virtus et propriam habet naturam atque essentiam, et principium est activum alicujus honestæ moralisque operationis; et ideo integra uniuscujusque virtutis doctrina duas partes requirit: unam, quæ merito speculativa dici potest, quia essentiam, et proprietates, objectum, actum, et habitum virtutis contemplatur; alteram vero practicam et moralem, quia non solum de his rebus tractat, quæ a nobis fiunt, sed etiam modo practico et utili ad mores dirigendos procedit. Igitur de virtute fidei priorem partem hactenus tractavimus. Nunc vero posteriorem aggredimur, in qua tria præcipue capita a nobis tractanda sunt. Primum erit de præceptis fidei, et eorum obligatione, ac quando et quomodo implenda sint. Secundum erit de vitiis et peccatis huic virtuti contrariis, sive sint omissionis, sive commissionis, ubi dicendum erit de ignorantia et de infidelitate, tam in genere quam secundum species ejus. Tertium caput erit de poenis, præsertim ecclesiasticis, quæ propter hæc peccata, præsertim hæresim, incurruntur vel imponuntur, et quo ordine et modo imponendæ sint. Prius vero quam primum caput aggrediamur, quia præceptum fidei supponit necessitatem ejus, quatenus est medium ad salutem, ante doctrinam de præcepto de necessitate hac dicendum est; est enim quasi fundamentum totius materiæ moralis ad virtutem fidei pertinentis; postea vero cætera prosequemur.

DISPUTATIO I.

ET IN ORDINE AD PRÆCEDENTES XII.

DE NECESSITATE FIDEI, QUATENUS MEDIUM EST AD SALUTEM CONSEQUENDAM.

1. *Necessitas alia medii, alia præcepti.* — *Ratio dubitandi pro reprobanda dicta divisione.* — Priusquam ad quæstiones singulas de necessitate fidei ad salutem accedamus, oportet generatim exponere quid sit, et quotuplex hæc necessitas: solent enim Theologi duplicem necessitatem distinguere: unam vocant necessitatem medii, alteram necessitatem præcepti, quorum membrorum distinctio subobscura videri potest. Nam quidquid est medium necessarium ad salutem, est etiam

nobis præceptum; nihil enim magis homini injungitur, quam ut suæ salutis curam habeat illamque procuret; obtinetur autem per media, præsertim necessaria; ergo hæc sunt quæ maxime homini præcipiuntur; ergo quidquid necessarium est necessitate medii, est etiam necessarium necessitate præcepti; e converso similiter, quidquid est nobis præceptum, est etiam medium necessarium ad salutem, juxta verbum Christi Domini, Matth. 19: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*; interrogatus enim de mediis quæ ad salutem adhiberi oportet, mandata proponit; ergo illa sunt præcipua, et maxime necessaria; nulla ergo apparet distinctio duplicis necessitatis.

2. *Qualis sit illa divisio.* — Nihilominus distinctio merito a Theologis data est. Nam ad quæstiones morales distinguendas est ma-

xime necessaria; et imprimis separanda sunt illa membra ex propriis rationibus formalibus, quia necessitas præcepti, ut nomen ipsum præ se fert, consistit solum in obligatione quæ oritur ex superioris imperio; unde in ordine ad salutem, per se loquendo, solum inducit necessitatem, quam possumus vocare per accidens, quia tantum consistit in ablatione impedimenti; peccatum enim impedit salutem; observatio autem præcepti etiam est necessaria ad vitandum peccatum, et ideo est etiam necessaria ad salutem. At vero necessitas medii in ordine ad salutem est quasi per se; oportet enim imprimis, ut sit de medio per se influente et conferente aliquid ad salutem. Deinde oportet ut ille influxus talis sit, sine quo non possit salus comparari, alias esset in illo utilitas, non vero necessitas.

3. *Assignatur multiplex utriusque differentia.* — Hæc autem differentia, quæ est propria et quasi a priori, potest aliquibus signis ostendi. Primum est, quia necessitas præcepti tantum habet locum in actibus liberis et honestis, ut est per se manifestum (sub actibus omissiones etiam actuum comprehendendo): at vero necessitas medii in res alias præter actus honestos cadere potest; habitus enim gratiæ medium est necessarium ad salutem, et sic de aliis nonnullis. Hinc est secundum signum, quia necessitas præcepti tantum habet locum in adultis ratione utentibus; necessitas autem medii etiam invenitur in parvulis; nam baptismus est illis necessarium medium ad salutem, quamvis capaces non sint præcepti. Ulterius vero astringendo hanc duplicem necessitatem ad adultos, et ad aliquem liberum usum illorum, potest duplex alia differentia assignari. Prima est, quod necessitas præcepti datur in actibus, et in carentia actuum; necessitas autem medii solum in rebus vel actibus positivis invenitur; quia, ut dixi, quod est medium necessarium ad salutem, habet aliquem influxum in illam; illum autem habere non potest negatio, sed ens, seu actus tantum positivus. Alia et magis usitata differentia est, quod necessitas præcepti de aliquo actu potest excusari per ignorantiam invincibilem, ita ut etiamsi actus non fiat, non obsit saluti, cujus ratio clara est, quia necessitas præcepti in ordine ad salutem, solum est propter removendum peccati impedimentum; ignorantia autem invincibilis excusat a peccato, ideoque in causa est ut non observatio præcepti non obstet saluti. At vero necessitas medii non excusatur per

ignorantiam invincibilem, ut de fide postea dicemus, et ratio est contraria, quia scilicet medium non solum est necessarium propter præceptum, sed maxime propter suum influxum et causalitatem, quam non supplet ignorantia, etiamsi excuset a peccato.

4. *Objectio.* — Dices: etiamsi medium sit necessarium, et in re non possit applicari propter impotentiam et ignorantiam, suppletur per desiderium, seu votum, aut propositum; sic enim adultus qui non potest baptismum in re suscipere, vel illum prorsus ignorat, potest salvari per baptismum in voto; sic autem contingit in præcepto, nam quando excusatur quispiam per ignorantiam a transgressione præcepti particularis, necesse est ut desiderio (ut ita dicam) illud impleat, saltem per generalem propositum servandi omnia præcepta, quod habere debet; ergo nulla est differentia.

5. *Solutio.* — Respondetur imprimis non esse universim verum, necessitatem medii posse per votum suppleri; interdum enim medium est in re ipsa necessarium, ita ut etiam propter ignorantiam invincibilem non excusetur, nisi in re ipsa adhibeatur, quod in necessitate præcepti nunquam invenitur. Exemplum est in fide, ut infra videbimus. Deinde, quando necessitas medii suppletur per votum, est per se necessarium votum illius medii, quod in re ipsa pro tunc omittitur, et in ordine ad illud, et quasi sub fide et promissione implendi illud, si fieri possit, confertur salutis effectus, ut in confessione et baptismo videre licet. At vero in præceptis non ita est; nam si semel per ignorantiam invincibilem excusatur obligatio præcepti, per se non est necessarium propositum quasi supplendi præteritum defectum, sed solum est necessarium propositum implendi præceptum illud in futurum, quando similis occasio seu necessitas occurrerit.

6. *Ad rationem dubitandi in num. 1.* — Et per hæc etiam responsum est ad rationem dubitandi in principio positam; dicimus enim, licet necessitas præcepti sæpe jungatur cum necessitate medii, non tamen semper nec convertibiliter conjungi, atque hoc satis est ut inter se distinguantur. Deinde quando in uno actu duplex illa necessitas concurret, non propterea inter se formaliter confunduntur, sed suam retinent distinctionem. Imo contingere potest ut in eodem actu necessitas medii unica sit, necessitas autem præcepti sit multiplex; nam sub diversis rationibus potest idem actus

per diversa praecepta mandari; ut eadem contritio potest praecipere ex virtute iustitiae ad Deum, et virtute charitatis ad seipsum, in procuranda spirituali salute. Ubi etiam notari potest, quando haec duae necessitates in eodem actu conjunguntur, interdum necessitatem medii oriri ex praecepto, ut in baptismo, vel confessione, quae ex natura rei necessaria non sunt, per praeceptum autem facta sunt necessaria; quandoque vero e contrario actus praecipitur, quod ex natura sua ad salutem sit necessarius, ut in contritione et amore Dei, idemque est, ut videbimus, in actu fidei, in quo hanc duplicem necessitatem explicaturi sumus: priorem, id est, medii, in hac disputatione, alteram in sequenti.

SECTIO I.

Utrum fides sit medium ad spirituales salutem consequendam necessarium.

1. *Pelagii error.* — In hoc puncto fuit error Pelagii, qui imprimis negavit fidem esse per se necessariam ad salutem, quod primum de parvulis asseruit, non solum quia incapaces sunt actus fidei, sed etiam quia non putabat eos concipi in peccato, neque indigere iustitia ut salvarentur. Postea idem asseruit de adultis, quia putabat eos posse salvari per naturalem Dei cognitionem, et ita simpliciter posuit de hominibus in statu legis naturalis, ut refert Augustinus, lib. de Peccato origin., cap. 26. In lege autem scripta et gratiae, dixit necessariam fuisse revelationem aliquorum credibilium ex divina providentia, et ad melius esse, non tamen ex necessitate simpliciter; et praeterea aiebat illarum rerum sufficere fidem quamdam acquisitam et propriis viribus conceptam. Theologi nonnulli etiam Catholici ex parte videntur hanc negasse necessitatem, cum quibus disputabimus sectione sequenti, et ibi solvemus fundamentum, si quid esse potest hujus doctrinae.

2. *Prima assertio: fides est medium necessarium ad salutem.* — *Probatur primo.* — *Probatur secundo.* — Regula ergo catholica est, fidem esse simpliciter medium necessarium ad salutem: ita tradit D. Thomas 2. 2, quaest. 2, art. 3, et ibi omnes expositores, et Scholastici cum Magistro, in 3, distinct. 23, et quos referam sectione sequenti. Probatur primo ex sacra Scriptura: nam *justus ex fide vivit*, Habacuc, 2. Unde Paulus, ad Hebraeos

11: *Sine fide, inquit, impossibile est placere Deo*; placere autem Deo necessarium est ad salutem. Atque hanc veritatem ex professo demonstrat idem Paulus, tota epist. ad Rom., ostendens iustitiam legis, sive naturalis, sive scriptae, non sufficere ad salutem sine iustitia fidei, quod probat exemplo Abraham, qui ex fide justificatus est, juxta illud: *Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad iustitiam*; et illum proponit tanquam exemplum omnium qui salvandi sunt. Quod argumentum prosequitur in tota epist. ad Galat., ubi ait, cap. 3: *Nos ex fide spiritum iustitiae accipimus*; et ad Ephes. 3: *Gratia estis salvati per fidem*, et alia similia sunt infinita pene in Scriptura. Secundo probatur aperte ex doctrina Concilii Tridentini, sess. 6, cap. 7, ubi describens ordinem justificationis, exordium illius ponit in vocatione ad fidem, et infra docet baptismum esse *Sacramentum fidei, sine qua nulli unquam contigit justificatio*; quae verba maxime significant medii necessitatem. Et in cap. 8 exponit hominem ideo dici justificari per fidem, quia fides est radix et *fundamentum iustitiae*; quid autem magis necessarium ad aedificium esse potest, quam fundamentum? Tertio, est haec communis traditio sanctorum Patrum; Chrysostom., in hom. de Fide et ejus natura: *Nullus, inquit, sine fide vitam habuit*; Ambros., in illa verba 1 ad Timot. 2: *Vult Deus omnes homines salvos fieri: Fides, inquit, est quae dat salutem*. Similia habet Hieronymus super Epist. ad Galat., cap. 4; praecipue vero veritatem hanc defendit Augustinus, epistol. 57, 94 et 157; et de Correctione et gratia, cap. 7, et aliis locis infra referendis.

3. *Notatio pro tertia probatione.* — Ut ratione declarem et ostendam conclusionem, adverto imprimis non esse sermonem de necessitate in ordine ad potentiam absolutam Dei; potuisset enim Deus per naturalem cognitionem omnes salvare, si voluisset; nullam enim id repugnantiam involvit: loquimur ergo de necessitate secundum legem ordinariam, et a Deo statutam, quae in Scripturis manifesta est, quam solum possumus ratione ostendere esse valde conformem naturis rerum, et praesertim rationali, ut ad finem supernaturalem elevatae. Deinde oportet distinguere personas; nam possumus loqui vel de solis adultis ratione utentibus, vel etiam de parvulis. Aliqui ergo voluerunt regulam positam ad adultos restringere, eo quod infantes non videantur capaces fidei, ut significat Innocentius III, in

cap. *Majores*, de Baptismo. Sed non est admittenda restrictio simpliciter loquendo, ut sumitur ex doctrina Augustini, lib. 4 de Peccatorum meritis et remissione, cap. 19; tum quia etiam infantes indigent iustitia Christi, quae sine fide esse non potest; tum deinde quia locutiones Scripturae universales sunt, quod *justus ex fide vivit*, et similes: infantes autem etiam spiritualiter vivere possunt; tum denique propter alia quae in sequent. sect. latius afferemus.

4. *Ut Patres aliqui assertionem de infantibus accipiant.* — *Planior assertionis sensus.* — Quod igitur ad infantes attinet, citato loco, etiam illos Augustinus vult salvari per actualem fidem, non propriam et personalem, sed parentum, vel eorum, per quos Deo offeruntur, quod etiam alibi passim docet; nam lib. 10 Genes. ad litteram, cap. 14: *Antequam, inquit, infans per aetatem possit secundum spiritum vivere, necessarium habet mediatoris sacramentum, ut quod per ejus fidem nondum potest, per eorum qui eum diligunt, fiat*. Et serm. 14 de Verbis Apostoli, cap. 18: *Absit ut ego dicam non credentes infantes; nam credit in altero, qui peccavit in altero*; et cap. 19, inquirens quemodo credant infantes, respondet: *Fide parentum*. Augustinum sequitur Bernardus, epistol. 77, circa medium. Videri tamen potest imprimis hoc non esse necessarium, quia licet parentes sint infideles, et infans rite baptizetur, ab haeretico, verbi gratia, salvabitur. Ad hoc vero juxta mentem Augustini respondendum est, tunc sufficere fidem Ecclesiae, cujus sacramentum parvulo applicatur; quod tamen non videtur sufficiens, quia fides necessaria ad salutem debet esse in eo qui salvatur, quia est fundamentum iustitiae, et recipi debet in eo qui justificatur. Quapropter expeditior responsio est, parvulis esse necessariam fidem, non actualem, sed habitualem. Quod docuit Innocentius III, citato loco, neque facit contra mentem Augustini aut Bernardi: solum enim explicare voluerunt quomodo parvulis possit fides applicari et infundi, etiamsi actus fidei non sint capaces, quia videlicet sunt capaces sacramenti fidei, quod per fidem Ecclesiae vel parentum applicatur. Et ita ratio assertionis in parvulis eadem est, quia indigent iustitia infusa, sine qua nemo salvatur; fides autem habitualis est quasi pars hujus iustitiae, juxta doctrinam Concilii Tridentini, sess. 6, cap. 7.

5. *Probatur jam tertia assertio posita duplici medio.* — Atque haec ratio habet etiam lo-

cum in adultis quantum ad habitualem fidem; quia vero habitus est propter actum, ejus adulti jam sunt capaces, ideo etiam est certum, adultis actum fidei esse medium necessarium ad salutem. Distinguenda vero est duplex salus: una inchoata per gratiam viae, altera consummata, seu consummanda in gloria, et ex utraque possunt diversae rationes reddi. Primo enim est hoc medium necessarium ad iustitiam assequendam, quia adultus non consequitur iustitiam, nisi per propriam dispositionem; dispositio autem fundari debet in fide; nam propterea dicitur fundamentum et radix iustitiae. Propter quod etiam dicere consuevit Augustinus fidem dari, ut per eam caetera impetrentur, ut epist. 105, et saepe alibi. Item ad progressum iustitiae, et praesertim ad charitatem necessaria est fides; nam, ut dixit Gregorius, homil. 16 in Ezech., circa finem: *Nisi fides prius teneatur, ad spirituales amorem nullo modo pertingitur*. Et ratio etiam ex philosophia desumpta est, quia amor supponit cognitionem sibi proportionatam; quae ratio convincit saltem ex natura rei, quidquid sit de potentia absoluta, de qua, ut dixi, non disputamus. Secundo, redditur ratio ex parte ultimae salutis. Nam finis ad quem tendimus, est perfecta scientia, seu visio Dei: est autem valde consonum naturae hominis, ut ad perfectam cognitionem per imperfectam, et ad scientiam per fidem perveniat: hunc ergo ordinem voluit Deus servari etiam in via salutis, juxta illud Isai. 7: *Nisi credideritis, non intelligetis*; et Job. 41: *Audit auris audivi te, nunc autem oculus meus videt te*. Unde Augustinus, tract. 27 in Joan., circa illud capit. 6: *Nos credidimus et cognovimus: Non cognovimus, ait, et credidimus, sed credidimus et cognovimus. Credidimus enim ut cognosceremus; nam si prius cognoscere et postea credere vellemus, nec credere nec cognoscere valeremus*. Et ideo etiam dicunt Theologi, quod in patria visio respondet fidei; unde etiam sumitur optima ratio ex merito illius visionis; nam cum intellectus elevari debeat ad tam perfectam scientiam, merito ab illo postulatur, ut prius captivetur in obsequium fidei.

6. *Secunda assertio bipartita.* — *Prima pars probatur primo ex Scriptura.* — *Probatur secundo ex Conciliis.* — Secundo, dicendum est hanc fidem, quae est medium necessarium ad salutem, debere esse supernaturalem, saltem ex objecto formali. Haec assertio, maxime quoad priorem partem, est aequae certa ac praecedens. Probatur primo ex Scriptura: nam cum

Paulus, ad Hebr. 10, dixisset: *Justus ex fide vivit*, statim subjungit: *Est autem fides substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium*; quæ est descriptio supernaturalis fidei secundum omnes Theologos, ut supra, disput. 6, sect. 2, vidimus; et paulo post de eadem fide subdit: *Sine fide impossibile est placere Deo*: ergo hæc fides, quæ necessaria est ad placendum Deo, supernaturalis est. Unde ad Romanos primo, allegans Paulus eadem verba: *Justus ex fide vivit*, de fide Christi intelligit, quam dicit necessariam esse ad salutem; et de eadem loquitur in aliis locis supra citatis. Unde ad Philipp. 1 generaliter de hac fide dicit, nobis pro Christo donari; et Christus Dominus, Joan. 6, fidem vocat *opus Dei*, quia est opus supernaturale; ergo est supernaturalis illa fides, quæ est necessaria ad salutem. Secundo sumitur hæc veritas ex Concilio Tridentino, sess. 6, canon. 3, de Justificatione: *Si quis dixerit posse hominem credere, sicut oportet, sine præveniente Spiritus Sancti inspiratione, et ejus adjutorio, anathema sit*. Illa autem fides, de qua hoc definit, est necessaria ad justificationem; ergo talis esse debet illa fides, ut non viribus naturæ, sed gratiæ haberi possit; est ergo supernaturalis; atque hoc modo probari potest assertio ex Conciliis Milevitano et Arausicano, deficientibus fidem non posse haberi *sine gratia*; loquuntur enim de fide ad salutem necessaria, et ad idem afferri possunt infinita prope Augustini testimonia¹, quibus hanc veritatem contra Pelagianos confirmat, quæ ad materiam de gratia spectant, et ideo illa omitto, sufficitque unus liber de Prædestinatione Sanctorum, cap. 2.

7. *Probatur tertio ratione.* — Ratione probatur conclusio, quia vel est sermo de actuali fide, vel de habituali. De habituali certum est neminem salvari, nisi prius in vita mortali habitum fidei infusæ obtinuerit, quia non potest salvari, nisi viator justificetur, et a peccato mundetur: justificatur autem formaliter per justitiam habitualement infusam; ergo sine hac justitia nemo salvatur. Sed, ut supra dixi, habitus fidei est vel pars, vel fundamentum hujus justitiæ; ergo sine habitu fidei nemo salvatur. Atque hæc ratio procedit de habitu supernaturali infuso, quia talis conditionis est justitia sanctificans, et communis est parvulis cum adultis. Ulterius vero, quoad adultos probatur assertio etiam de actuali fide,

ex eodem fere principio supra posito, quod adulti non consequantur justitiam sine dispositione proportionata; ergo sicut justitia illa est supernaturalis quoad habitum fidei, ita dispositio debet esse supernaturalis quoad actum. Et ideo dixit Gregorius. hom. 27 in Ezech., eos qui ratione uti possunt, sine tribus virtutibus Theologicis non salvari, quod certe intelligit etiam de actibus, quia actus quoque in illis, qui ratione utuntur, sunt necessarii. Porro assertio hæc fundamentum habet in Concilio Tridentino, sess. 6, cap. 7, et in D. Thoma, 1. 2, quæst. 113, artic. 2 et 4. Et confirmari potest ratione supra tacta, ex fineque desumpta. Nam visio Dei, ad quam per fidem tendimus, est omnino supernaturalis; ergo etiam fides, per quam tendimus, ut sit proportionata fini, debet esse ejusdem ordinis ac supernaturalis. Alias etiam rationes statim addemus.

8. *Secunda pars probatur.* — *Probatur secundo.* — Hinc facile probatur altera pars assertionis, videlicet hanc fidem maxime esse debere supernaturalem ex objecto formali, et ratione credendi, quæ est Deus ipse. Quod optime probatur ex verbis illis: *Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam*, Genes. 15. Ex quibus necessitatem fidei ac justitiæ colligit Paulus ad Rom. 4. Ergo talis fides ex parte objecti formalis necessaria est ad justitiam, qualis fuit in Abrahamo. Illa autem habuit pro objecto rationeque formali credendi Dei auctoritatem; hoc enim significant illa verba: *Credidit Abraham Deo*. Et hæc est fides, quam Scriptura semper laudat, atque a nobis exigit, præsertim Paulus ad Hebr. 11, et aliis locis supra citatis. Ratio vero speculativa (ut sic dicam) est, quia actus fidei ex objecto formali vendicat, ut supernaturalis sit essentialiter, ut supra visum est¹. Ratio quoque moralis est imprimis, ut fides omnium salvandorum una sit, juxta illud ad Ephes. 4: *Unus Deus, una fides*; si autem omnium fides non in una Dei auctoritate niteretur, non possent viatores omnes in unam fidem convenire; ergo debuit ejusmodi fides fundari in auctoritate divina. Antecedens probatur, quia omnes homines tendunt in unam beatitudinem; ergo debent tendere per eadem media essentialia, quorum unum est fides; ergo oportuit hanc fidem esse ejusdem rationis, in omnibus qui ad beatitudinem tendunt.

¹ Disput. 3, sect. 1, a num. 6, sect. 3, num. 1.

Quod etiam fuit conveniens, ut in unum corpus Ecclesiæ possent congregari, eademque vera fide dirigi et conservari. Denique ut ea fides esset omnino certa et infallibilis, qualis esse debuit in ordine ad salutem æternam, necessarium fuit in divina auctoritate fundari, quia omnis alia fallibilis est, et humana etiam ratio sæpe decipitur. Est ergo necessaria fides, quæ ex objecto formali divina et supernaturalis sit; an vero ex objecto etiam materiali esse debeat supernaturalis, dicam in sectione tertia.

SECTIO II.

An fides semper sit necessaria in re ipsa, vel aliqua exceptio admittenda sit in qua fides in voto sufficiat.

1. *Opinio negativa.* — *Ejus fundamentum.* — Hæc quæstio de actuali fide movetur; nam in habituali locum non habet, cum realis justificatio semper sit necessaria; et ideo de solis etiam adultis quæstio tractatur. In qua fuit Catholicorum quorundam opinio, posse hominem in aliquo casu salvari sine fide, per cognitionem naturalem, vel Dei, vel boni honesti, si per voluntatem faciat quod in se est, ad vitandum malum et operandum bonum; quam opinionem refert D. Thomas ad Rom. 2, et illam non reprobat. Eandem tenuit Vega, lib. 6 in Concilium Tridentinum, cap. 20 et 21; et Soto, lib. 2 de Natura et gratia, cap. 11, qui tamen in ea non persistit, ut infra dicam. Et de gentibus ante Christi adventum, videtur ita sensisse Clemens Alexandrinus, lib. 6 Stromatum; ait enim potuisse salvari per aliam fidem. Idem significat Justinus Martyr in Apologia 2 pro Christianis; et Chrysostomus, homilia 37 in Matth. Vega tamen generaliter loquitur de omni tempore et de hominibus habentibus ignorantiam invincibilem Evangelii, aut revelationis divinæ, aut etiam, si fieri potest, ipsius Dei. Potest hæc opinio primo fundari in illo Pauli ad Romanos primæ, ubi de Philosophis ait: *Cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt*. Videtur enim supponere habuisse illos sufficientem cognitionem ad glorificandum et laudandum Deum; nam propterea illis vitio datur, quod non fecerint: qui autem glorificat, et honorat Deum, salvabitur, juxta illud ejusdem Pauli cap. 2: *Gloria et honor omni operanti bonum*. Unde ibidem ait: *Gentes quæ legem non habent, naturaliter quæ*

legis sunt faciunt, et adjungit: *Factores legis justificabuntur*: ergo illa cognitio poterat ad justitiam sufficere.

2. *Secundum fundamentum.* — *Confirmatur.* — Secundum, et principale fundamentum hujus sententiæ est, quia media simpliciter, et in re ipsa necessaria ad salutem, omnibus viatoribus adultis sunt possibilia; sed in aliquo casu alicui homini est impossibilis fides in re ipsa; ergo poterit sine illa per alia media sibi possibilia salvari. Consequentia est optima, et formalis; major etiam supponitur, quia Deus, qui *vult omnes homines salvos fieri*, omnibus dat sufficientia media ad salutem; ergo a nullo exigit aliquid illi impossibile, ut salvari queat; minor vero probatur, quia plerique mortales habent ignorantiam invincibilem fidei, cum non possint credere sine prædicante, ad Roman. 10; multi vero non habuerunt prædicantem, ut per se et ex facto videtur evidens, non solum ante adventum Christi, et prædicationem Apostolorum, sed etiam postea in multis provinciis. Et augetur difficultas ex quadam doctrina divi Thomæ, 1. 2, quæst. 89, art. 6, ubi de puero perveniente ad usum rationis, qui nihil de fide vel de Deo audivit, docet, si tunc faciat quod in se est, deliberando quid deceat ac non deceat, secundum rectam rationem, fore justificandum. Ex qua doctrina sic argumentor: homo ille jam adultus non potest facere quod in se est fide utendo, cum surponatur nondum illam habere; ergo faciet recta ratione naturali utendo; ergo tunc sufficit naturalis cognitio sine fide ad justificationem.

3. *Evasio.* — *Replicatur primo.* — Dicitur fortasse eum, qui in illo articulo facit quod in se est, non immediate justificari, sed illuminari a Deo, ut si crediderit, justificari possit. Hoc vero non satisfacit primo, quia non minus supernaturalis est illuminatio quam justificatio, quatenus utraque est opus gratiæ; ergo si homo per cognitionem naturalem potest disponi ad supernaturalem illuminationem, etiam potest immediate disponi ad justificationem; non est enim magis promissa gratia illuminans, quam justificans, facienti quod in se est per cognitionem naturalem. Secundo non est verisimile Deum exigere medium ad justitiam obtinendam, quod sine miraculo fieri non potest; sed illuminari et doceri de fide sine prædicante, est miraculum, et præter legem ordinariam traditam a Paulo ad Roman. 10; ergo non est verisimile exigi a tali homine hujusmodi illuminationem; er-

¹ Vide l. 2 de Grat., a cap. 4.